

XVIII међународни научни скуп Правнички дани –
„Проф. др Славко Царић“

ПРАВО И ДРУШТВО
У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ

XVIII international scientific meeting Legal days –
„Prof. Slavko Carić, PhD”

LAW AND SOCIETY
IN TIMES OF PANDEMIC

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 24. септембар 2021.

Зборник радова са XVIII међународног научног скупа
Правнички дани – „Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО И ДРУШТВО У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ“
24. септембар 2021. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Милан Почуча, редовни професор
Др Владимир Козар, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Јелена Матијашевић, редовни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Гордана Бејатовић, ванредни професор
Др Ненад Бингулац, ванредни професор
Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Маријана Младенов, доцент
Др Марко Станковић, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Уредник:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Штампа:

НС Мала Књига+, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-45-5

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ
Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република
Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ
Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета тахничких
наука, Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА
Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
| Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ
Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ
Продекан за међународну сарадњу и доцент на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ
Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат |
Руска Федерација

ПРОФ. ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ
Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG ROHRBACH
St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE
Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

ПРОФ. ДР МАРТА ГЕРЕГ
Декан Правног факултета у Сегедину | Мађарска

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије
медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник
међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република
Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and
administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР МЕДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДОЦ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МСР СТЕФАН ДИТРИХ

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Др Драган Батавељић, редовни професор

Правни факултет
Универзитет у Крагујевцу

Др Дејан Логарушић, доцент

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Универзитет Привредна академија у Новом Саду

ПАНДЕМИЈА И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ НА ОБРАЗОВАЊЕ СТАНОВНИШТВА СРБИЈЕ

Апстракт:

Коаутори у раду указују да је пандемија изазвана вирусом Covid-19 од почетка до данас, изазвала бројне поремећаје у свим областима друштвеног живота, како у свету, тако и код нас. Последице ове планетарне појаве ће се тек осећати у будућности, а посебан проблем представља чињеница да се не зна када ће она престати и који су најефикаснији начини за њено сузбијање. Постоји мноштво „луђања“, несигурности и неразумевања, како међу медицинским стручњацима и политичким институцијама, с једне стране, тако и међу становништвом, с друге стране. Чињеница је (у њој се, несумњиво, слажу сви економисти света) да ће се последице ове пандемије осећати, најпре, у привреди, а затим ће такође ланчано изазвати безброј проблема у друштвима на глобалном нивоу. Према последњим проценама Међународне организације рада, половина светске радне снаге (невероватних 1,6 милијарди), може изгубити животно приходе у првој половини 2021. године. Ситуација је још једнако лоша широм планете, па ће се економске активности смањити, а релативно сиромаштво порастати. То ће, несумњиво, утицати на јавно здравље, културу и опште благодинање становништва (које, умножено, зависи од економије), а пре свега на образовање и то, од основног, па до највишег. образовање има огроман значај за развој друштва у свим временима његовог постојања, али оно прати све друштвене промене и, као такво, има одлучујућу вредност, и за појединца, и за цивилизацију. Зато ће се, због актуелне ситуације, појавити „нокаутирајући“ ефекти на основно, средње, више и високо образовање, о чему ће се у овом раду највише и писати.

Кључне речи: пандемија, Covid-19, образовање, економија, здравље, Република Србија, Европа, демографске промене.

Увод

Чињеница је да живимо у тешким временима, у којима се свакодневно дешавају изузетно велике промене, често пута и глобалног карактера. Раније су се многи спорови и несугласице између појединих земаља, а посебно „великих“ и „малих“ решавали путем силе, ратовима, мањим или већим оружаним сукобима и слично. Данас то није неопходно, јер је у другој половини XX века, као и у првим деценијама XXI века, направљен, до сада, незабележен технолошки напредак, како у цивилном сектору, тако и у војној индустрији. То су омогућили проналасци у области инфор-

мационих технологија, производња сателита и њихово коришћење у мирнодопске и ратне сврхе, освајање космоса и могућност глобалне контроле становништва. Данас је глобализација нешто о чему се све чешће говори и појам који је, у друштвеним наукама, постао један од кључних проблема, коме се последњих неколико деценија посвећује посебна пажња. Овај феномен је изазвао доста различите теоријске приступе и супротна виђења у вези његовог карактера и утицаја на савремена друштвена, политичка и економска кретања, као и укупне односе и процесе у свету. Отуда, када се говори и пише о глобализацији, постоје бројне контроверзе и противуречности, које су последњих деценија посебно актуелне. О њима није ни могло да буде речи до половине XX века, јер је ово један релативно нов појам, који се појавио педесетих година прошлог века и који је на свом интензитету добијао сваке године све више и више. Зато су, данас, у готово свим друштвено-хуманистичким наукама глобализација и глобализам постали предмет интересовања научника који припадају различитим правцима – социолога, политиколога, економиста, правника, историчара и других¹⁾.

Појам глобализације и почеци друштвеног учења о њој

Када се приступи анализи глобализације, треба рећи да се њој приписују, како позитивне, тако и негативне карактеристике. Наравно, морамо указати и на то да, без обзира што се овај појам везује за напред наведени период после завршетка Другог светског рата, а посебно за последњу четвртину XX века, теоријске дебате о глобализацији се срећу много раније. Неспорно је да су те расправе (њихов обим и квалитет) биле резултат времена у коме су се водиле и у оквиру научних сазнања која су тада постојала. Ту мислимо, пре свега, на осниваче социологије, као што су Огист Конт, Макс Вебер, Карл Маркс, Емил Диркем и други. Сама реч глобализација, потиче од латинске речи *globus* (лопта), која означава умањени лоптасти приказ Земље, као целине, као планете, а расправе о глобализацији су започете још пре скоро два века. Значајно место овде заузима, свакако, схватање Карла Маркса, који је тврдио да су „националне индустрије замењене новим индустријама, чији се производи продају и изван граница националних држава, у свим деловима планете“²⁾, што је касније поткрепљено схватањем да национална изолованост у индустријском друштву у коме живимо, мора да буде замењена универзалном међузависношћу нација.

Томе је посебно допринела теорија међународних односа и њено схватање самог појма глобализације, по коме се међународни односи заснивају, управо на узајамном деловању и сарадњи различитих држава, како између себе, тако и са међународним организацијама³⁾. Због тога се као основна теоријска поставка процеса глобализације наводи чињеница да она (глобализација) изазива бројне промене у националним државама⁴⁾. Наиме, у наведеном периоду је дошло до повећања

1) На почетку овог рада, желимо да укажемо на то да треба разликовати глобализацију од глобализма – глобализација је општи друштвени процес, а глобализам савремена политичка идеологија XXI века, тако да се овде примећује разлика, и у формалном, и у материјалном смислу.

2) Цамић, В., *Глобализација: њено теоретско ујемељење и њене иротивречности*, Зборник Матице српске за друштвене науке, том 149, Матица српска, Нови Сад, 2014, стр. 1003.

3) Stiglic, Dž., *Protivrečnosti globalizacije*, SBM-h, Beograd, 2002, str. 23.

4) Свакако, овде постоји и обрнут процес.

политичке, економске, правне, културне и сваке друге међузависности између националних држава (ту се мисли, пре свега, на државе европског континента), што је довело до постепеног слабљења суверенитета ових држава, с једне стране и кретања према тзв. „јединственом свету“, с друге стране. Отуда, многи теоретичари тврде да ми данас живимо у свету у коме не постоји политички, економски и други облик суверенитета националне државе, с обзиром да се, такорећи, свакодневно рађају (настају) међународне организације које имају изразите наднационалне елементе (као њихове претече можемо навести, пре свега, Уједињене нације, Европску унију и слично). Тако, на пример, врло често, путем средстава јавног информисања, сазнамо да је Међународни монетарни фонд дао одређене инструкције за трошење новца из државног буџета, јер је тај исти буџет, у највећем броју случајева, попуњен од новца добијеног од овог Фонда као најзначајније светске финансијске институције.

Имајући у виду да, данас, у готово свим државама савременог света функционишу мултинационалне и транснационалне компаније, оправдано се поставља питање колико је економског (па, и политичког) суверенитета остало на нивоу националних држава, јер су те исте државе⁵⁾, својом слободном вољом предале наведене облике суверенитета одређеним политичким и економским организацијама. Оне то могу да ураде, јер је одрицање од суверенитета њихово право, које им нико не може одузети, а та чињеница изазива отвореност многих питања и непостојање апсолутно тачног одговора. То само показује колико је глобализација допринела иновирању функционисања светског поретка и функционисању савремених међународних односа. Наиме, и ту постоје разлике у схватањима и гледиштима бројних аутора, тако да, најпре, наводимо тзв. хиперглобалисте, по чијем мишљењу је глобализација једна потпуно нова епоха. У таквој епоси они не виде националне државе као чиниоце који су потребни или, чак, незаменљиви у светској привреди, него сматрају да треба створити тзв. „економију без граница“, извршити „денационализацију економије“ путем стварања транснационалних мрежа финансија, производње и трговине. Све је то, као резултат економске глобализације, довело до стварања потпуно нових облика друштвеног организовања, али на штету националних држава.

Без обзира на одређене, потпуно супротне, ставове између неолибералних и неомарксистичких аутора⁶⁾, једно је сигурно – и једни, и други су сагласни у томе да је настала нова епоха, у којој читав свет функционише према принципима глобалне владавине. На настанак овакве владавине, највећи утицај имају Међународни монетарни фонд, Светска банка или економске силе тржишта⁷⁾. Очигледно да у вези самог појма глобализације и њене улоге у савременом свету, постоје бројне противречности, тј. контроверзна мишљења. По једнима, овај процес има позитивне последице, а по другима негативне. Као најважније позитивне се наводе отварање трговине у међународним разменама и његов утицај на животни стандард великог броја држава, услед њиховог економског раста. Такође, дошло је до знат-

5) Чланице Уједињених нација, Европске уније и слично.

6) Први тврде да је економска глобализација довела до стварања слободног тржишта, тј. *laissez-faire* економије, док други сматрају да је наведени процес, управо, довео до експлоатације становништва. Наиме, први су мишљења да је овај процес допринео глобалном ширењу људских и грађанских слобода и права, док други тврде (као неспорни противници капитализма) да то, уопште, није тачно.

7) Цамић, В., *Op. cit*, стр. 1006.

не међузависности између држава, што је допринело повећању осећаја заједништва међу становништвом савременог света и пружању помоћи приликом хуманитарних катастрофа у најнеразвијенијим државама света. Оно што се, посебно, наглашава као позитивно, јесте ширење владавине права и успостављање правне државе, услед већег поштовања људских права и слобода. Међутим, постоје и супротна мишљења, која указују на то да је глобализација довела до економске неуједначености⁸⁾, тако да БДП развијених и неразвијених држава много разликује (та разлика је тако велика, да је БДП појединих земаља и по неколико десетина пута већи од других)?! Као последица тога, долази до све чешћег губитка суверенитета појединих држава, како у политичком, тако и у економском смислу. То значи да наведени процес економске глобализације има и знатне негативне ефекте, а не само позитивне, тако да данас, поред бројних присталица овог процеса, има и исто толико (или, можда, чак и много више) антиглобалиста.

Глобално образовање

Имајући у виду напред наведено, треба рећи да се данас, све више, „одомаћује“ израз „глобално образовање“. То је, уствари, перспектива образовања, која настаје из чињенице да људи у савременом свету све више живе и међусобно делују у једном глобализованом друштву, тако да данашње образовање пружа ученицима и студентима прилику да стичу знања и проширују сопствене видике у оквиру једног глобалног друштва, које је међусобно повезано. У таквом окружењу, они добијају могућност да дискутују и разумеју изузетно комплексне односе који се тичу друштвених, политичких, економских и других питања. На основу тога они могу да изведу нове начине размишљања и деловања, али то не значи да тзв. глобално образовање треба схватити као приступ, који ће свако од нас да прихвати некритички. Напротив, већ смо у тексту који претходи, указали на чињеницу да постоје бројне дилеме, тензије и сумње у погледу наведеног процеса, који се бави питањима на глобалном нивоу.

Наиме, управо због тога, постоје бројне дефиниције тзв. глобалног образовања, али је, изгледа, најприхватљивија она која га одређује као образовање, које указује да савремени људи живе и међусобно делују у свету који је, сваким даном, све више глобализован. Наравно, ово не можемо да прихватимо некритички, јер сви знамо да данас постоје бројне дилеме и различите перцепције процеса образовања на глобалном нивоу. Тако, имамо доста докумената међународног карактера, који су покушали да дају једну општеприхваћену дефиницију глобалног образовања. Ту мислимо, пре свега, на *Декларацију о глобалном образовању из 2002. године*⁹⁾, која у свом тексту каже да ово образовање људима „отвара очи и ум за реалности глобализованог света и подстиче их да учине да свет буде место веће правде, једнакости и људских права за све“¹⁰⁾. То значи да оно има глобалну димензију образовања за

8) Reinert, E., *Biznis i ekonomija, Politika*, Ćigoja, Beograd, 2006, str. 62.

9) Council of Europe, *Maastricht Global Education Declaration (European Strategy Framework For Improving and Increasing Global Education In Europe to the Year 2015)*, Global Education Congress, Maastricht, November 15th – 17th 2002, dostupno na: <https://rm.coe.int/168070e540>.

10) Cabezudo, A., Christidis, C., Carvalho da Silva, M., Demetriadou –Saltet, V., Halbartschlager, F., Mihai G-P., *Smernice za globalno obrazovanje (Koncepti i metodologije globalnog obrazovanja za edukatore i kreatore politike)*, Severno-južni centar Saveta Evrope, Lisabon, 2008, str. 10.

становништво, а на то указују и многи други међународни документи, без обзира што између свих њих постоје одређене разлике и што сваки од њих, на неки свој начин, приступа дефинисању овог новоусвојеног, али све чешће коришћеног појма.

Тако, на пример, у *Универзалној декларацији о људским њравима*¹¹⁾ (члан 26.) се наводи да образовање треба да буде усмерено на целокупан развој људске личности и на боље остваривање и заштиту људских права и слобода. Зато, оно треба да промовише, пре свега, толеранцију међу људима, као и разумевање међу свим народима, расним и верским групама, а све у циљу одржавања мира. Такође, позната *Агенда 21*¹²⁾, у поглављу 36. под називом „Промовисање образовања, унапређење јавне свести и обука“, указује на чињеницу да је образовање кључно за промовисање одрживог развоја, као и за унапређење способности људи да се баве питањима која се тичу животне средине и њеног развоја. Управо, због тога, ова Агенда наглашава да образовање има одлучујућу улогу за унапређење јавне свести и да би га требало сматрати најважнијим процесом, који омогућава људским бићима и друштвима чији су они чланови, да достигну свој максимум и остваре највећи потенцијал. На значај образовања указује и UNESCO *Декларација и иницијативни оквир акције за образовање за мир, људска њрава и демократију*¹³⁾, која наводи да обучавање грађана има изузетно велики значај за њихову аутономију и индивидуалну одговорност у циљу решавања проблема и рада на изградњи праведног, мирољубивог и демократског друштва. Зато и бројне друге резолуције и декларације, усвојене на највишем нивоу, указују на значај глобалног образовања и потребу да глобализација постане позитивна сила за људе целог света. Међутим, често се дешава да су користи од глобализације (иако, она нуди велике могућности), тренутно неједнако распоређене, што ствара тешкоће за заједничку будућност засновану на хуманости у свој својој различитости.

То значи да се због међузависности у свету, данас развија један глобализовани систем, тако да недавна историја, несумњиво, показује да на животе становника наше планете могу да утичу догађаји и процеси који су удаљени хиљадама километара од њих. Наиме, модерни начини комуникације, савремена технологија, светски геополитички, економски и друштвени односи, стални развој медија и усавршавање саобраћајних средстава, омогућавају изузетно брз проток информација и пребацивање људи са једне тачке земљине кугле на сасвим другу. Несумњиво, глобализација поставља основне фундаменталне изазове за савремено образовање у свету, али на почетку XXI века, живот се одвија у изазовним временима и окружењу пуном контроверзи. Управо, глобално образовање представља један нови приступ, који покушава да пружи одговор на бројна питања која се тичу насиља у свету, еколошких катастрофа, повећања сиромаштва, наглих климатских промена које остављају трајне последице за генерације које долазе, вођења тзв. биолошких ратова, изазивања епидемија и пандемија и слично. Сви ови светски проблеми могу наћи

11) Усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године у Паризу, доступно на: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cnr.pdf.

12) Донета на Конференцији у Рио де Женеиру 1992. године, доступно на: <https://archive.is/20120629092745/www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm>.

13) Донета на Генералној конференцији UNESCO у Паризу 1995. године, доступна на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000112874>.

решење (делимично или потпуно), пре свега, у глобалном образовању, које треба да младе људе припреми за живот и пружи могућност да реално процене савремене проблеме, како на националном, тако и на глобалном нивоу. Отуда, постоје бројни покрети за иновацију наставних програма, уз примену нових садржаја и коришћење другачијих метода.

Образовање у Србији

Република Србија више од две деценије пролази кроз велике друштвене промене, које се, најчешће, означавају као процес транзиције. Међутим, овај пут је „посут трњем“, јер је наша земља прошла кроз бројне фазе лутања, преиспитивања и предузимања погрешних корака. У овом процесу, образовање има изузетно важну улогу, јер представља значајан „капитал“, који може да допринесе превазилажењу бројних проблема и тешкоћа са којима се свакодневно сукобљава наше друштво, али може, с друге стране, ако се доносе погрешне одлуке, да доведе до дестабилизације и нових структурних лутања. Од квалитета образовања зависи стварање добрих кадрова, стручњака у својој области, формирање одговарајућих професија, примена позитивне кадровске селекције, избегавање тзв. партократије и запошљавања по страначкој линији и слично. Очигледно да образовни систем у Србији, ни после пуне две деценије од, како многи воле да кажу „првих демократских промена“ октобра 2000. године, није пронашао свој прави пут, тако да се он сада налази тамо где је мало ко очекивао.

Несумњиво је да су у Србији, као и другим социјалистичким земљама, после слома социјализма деведесетих година XX века, биле неминовне драстичне промене и реформе у свим областима друштвеног живота. Она је, као једна од постсоцијалистичких земаља, овај процес транзиције почела да спроводи путем усклађивања својих застарелих и превазиђених стандарда са стандардима велике европске породице (ЕУ). Очекивања су, после тзв. „петооктобарске револуције“ била велика и настала су бројна надања у позитивне промене, како би се ухватио корак са другим земљама Европе и света и савременим дешавањима. Зато су предузете одређене мере реформисања система образовања у циљу приближавања захтевима модернизације. Већ после неколико година од октобарских дешавања, тачније 2004. године, Влада Републике Србије је, преко свог Министарства просвете, усвојила Студију стратешког образовања¹⁴⁾, као део реформе образовне политике предуниверзитетског образовања. Овом Стратегијом је предложено реформисање постојећег образовног система, који је требало да буде далеко ефикаснији и ефективнији, заснован на модерним стандардима и квалитетнијим програмима. То се могло постићи предложеном децентрализацијом, ради стварања креативнијих и стручнијих кадрова, способних за прихватање нових знања и овладавање новим техникама учења. До таквих резултата се, према предлагачима ових реформи, може доћи само доживотним образовањем у свету нових технологија и нове организације рада, како би се одговорило захтевима времена у коме живимо и будућности која је пред нама. Међутим, школство у нашој земљи и сам систем образовања се мења доста споро и то на начин који не одговара

14) Ковач-Церовић, Т., Граховац, В., Станковић, Д., Вуковић, Н., Игњатовић, С., Шћепановић, Д., Николић, Г., Тома, С., *Квалитетно образовање за све. Изазови реформе образовања у Србији, Министарство просвете и спорта*, Београд, 2004.

захтевима времена, јер се наставни програми не мењају у сагласности са потребама тржишта и захтевима за школовањем одређених кадрова. Често се изучавају предмети који су непотребни, а не изучавају се предмети ради стицања знања која су, данас (у сфери нових технологија и нове организације рада), младим људима неопходна ради заснивања радног односа и успешног решавања проблема, који се пред њима буду појавили. Често се ђацима у средњим школама, као и на факултетима, не обезбеђују савремени уџбеници, који садрже најсвежије информације и потребна (функционална) знања, док је улога ученика и студената у образовном процесу често пасивна.

Чињеница је да су у нашем друштву (а, тако је, нажалост, и у већини земаља у окружењу) нарушене вредности и да се, најчешће, приликом запошљавања и напредовања у служби не вреднују рад и резултати рада, него нешто сасвим друго – партијска припадност владајућој „гарнитури“, лојалност најважнијим носиоцима политичких функција и слично. Тако је образовни систем сведен на дно лествице вредности, а средњи слој становништва, који у сваком друштву треба да буде најбројнији, да чини окосницу и водећу снагу, постао је дезоријентисан, што је широм „отворило врата“ за све могуће негативне ескалације, друштвене девијације и дезорганизације. Систем вредности је промењен и оно што је некада, не тако давно (пре само две деценије) било незамисливо, данас је постало могуће. Националне фреквенције добијају медији, чије би програме (већину њих) требало укинути, а не добијају медији који су далеко квалитетнији и својим садржајем су се годинама уназад доказали јавном мњењу. Криминогено понашање, у последње време, постаје сасвим нормално за многе младе људе и не наилази на њихову осуду. Најчешће, идоли младих нису врхунски научници, уметници, спортисти, хуманисти и слично, него појединци (којих је, нажалост, све више) који су до свог огромног богатства дошли за само неколико година и на веома сумњив начин. Данас се не цене знање, вештине, способности, врлине и слично, него скупочени аутомобили, станови и куће на ексклузивним локацијама, велики банковни рачуни и друге пролазне материјалне „вредности“, које су стечене без великог труда и напорног рада.

Управо, због свега наведеног, улога образовања, као најорганизованијег носиоца система образовања, вредности и културе, данас постаје све значајнија, јер само оно може да реформише наше друштво у смеру који води остваривању друштвених циљева и правом систему вредности. Чињеница је да су у модерним друштвима, како у свету, тако и код нас, најважније промене изазивали студенти, ученици и, уопште, млади људи, који су захтевали промене политичких структура, као и друштва у целини. Само они, као образовани, неоптерећени и „неискварени“, могу да препознају праве путеве свог развоја и да своје захтеве артикулишу и усмере ка политичким променама. У постсоцијалистичким земљама је дошло до изузетно великих промена, пре свега, у економији, култури, политици и другим областима друштвеног живота, што се све даље пренело и рефлектовало на систем образовања, које полако, али сигурно, добија све већу моћ, која расте са применом нових научних достигнућа развојем технологије, специјализацијом рада и новом организацијом. Управо, због тога, образовање постаје основа и главни фактор за настанак нових занимања, јер савремено информатичко друштво, настало невероватно брзим и интензивним развојем информационих технологија, довело је до формирања стандарда који су, до недавно, били потпуно непознати. Разлог томе је, значи, научно-технолошка рево-

луција, која је за собом оставила далекосежне промене и довела до нестајања одређених професија, с једне стране и настајања нових, с друге стране.

Поред тога, образовање у свим друштвима, а посебно у постсоцијалистичким, која се налазе у транзицији, има изузетно велику улогу у формирању и развоју личности, тако да се преко система образовања утиче на будуће генерације, јер се ове земље, свакако, суочавају са бројним изазовима, противуречностима и кризним ситуацијама. То је случај и са Србијом, која стално наилази на нове захтеве у области образовања, које у оваквим, нестабилним друштвеним условима, наилази на бројне ограничавајуће факторе. То, свакако, успорава и продор нових знања, вештина и технологија, уступајући место традиционалним обрасцима и начинима понашања. Не постоји сагласност између образовања које се стиче у току школовања и захтева које привреда има према друштву у коме постоји (посебно, што се она налази у сталном процесу реструктурирања)¹⁵. То значи да промене у систему образовања Републике Србије нису настале као потреба тржишта радне снаге, већ као део политичког приближавања ЕУ, тј. процеса европских интеграција.

Наведене промене, тј. реформа образовања у Србији, започете су пре пуне две деценије, тј. одмах по преузимању власти, после петооктобарских дешавања 2000. године. Наиме, Влада тадашњег премијера, пок. Зорана Ђинђића је, већ на почетку 2001. године, као један од својих приоритета ставила свеобухватне промене у образовању на свим нивоима, почев од предшколског, па до високог (универзитетског) образовања. Једна од најважнијих публикација, која је издата од стране Министарства просвете и спорта и у којој су прокламоване жељене промене, позната је под називом „Квалитетно образовање за све – Пут ка развијеном друштву“ (2002.)¹⁶. Међутим, већ на самом старту су ове предложене промене дочекане са негодовањем, тако да су, врло брзо, већ 2003. године, биле одустављене започете реформе образовања. Ове промене су биле усмерене ка интеграцији школског система Србије у јединствени европски образовни простор, ради његове модернизације и реорганизације, што је требало да доведе до будућег економског опоравка земље, развоја демократије и интеграцији државе на међународном нивоу¹⁷. Међутим, у организацији и функционисању школског система нису извршене предвиђене промене, чији су резултати требало да буду децентрализација школског система, демократизација образовне делатности и побољшање квалитета образовања.

Последице пандемије на образовање у Србији

Реформа школског система у нашој земљи започета је пре више од две деценије, а у том циљу је донето и неколико закона о основама система образовања и васпитања. Најновији, сада важећи Закон о основама система образовања и васпитања¹⁸ уређује основе система предшколског, основног и средњег образовања и

15) Jovanović, N., *Образовање у транзицији*, Kultura polisa, god. VIII, br.15, 2011, str. 339.

16) Jerković, I., Gavrilov-Jerković, V., Mihić, I., Mihić, V., Petrović, J., Zotović, M., *Domesti reforme obrazovanja u Srbiji*, XVII Skup TRENDOVI RAZVOJA: „EVROPA 2020: društvo zasnovano na znanju“, Kopaonik, 2011, str. 2.

17) Видети шире: Ковач Церовић, Т., Левков, Љ. (прир.), *Квалитетно образовање за све – љути ка развијеном друштву*, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2002.

18) «Службени гласник РС», бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/2020.

васпитања и образовања одраслих. Овим Законом се утврђују принципи, циљеви и исходи, као и стандарди образовања и васпитања, врсте програма образовања и васпитања, као и друга питања од значаја за ову област. Притом се, посебно, инсистира на континуираном унапређивању квалитета процеса образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима, развијању компетенција за сналажење и активно учешће у друштву у коме живимо и које се стално мења, пуним интелектуалном, моралном, социјалном и физичком развоју сваког грађанина, целоживотном учењу и континуираној едукацији у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије. Такође, наведени Закон у својим одредбама ставља посебан акценат на развијање стваралачких способности и критичког мишљења, способности за тимски рад, самоиницијативе и оспособљавање за доношење ваљаних одлука, развијање позитивних људских вредности (посебно осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима), развијање личног и националног идентитета, неговање матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине и, пре свега, унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије, као државе која треба да буде што више заснована на знању¹⁹⁾.

Поред наведеног Закона, треба навести и посебно анализирати најновији Закон о високом образовању²⁰⁾, којим се уређује систем образовања овог нивоа. Делатност високог образовања је од посебног значаја за Републику Србију, с обзиром да представља део међународног, а најпре европског образовног (научног и уметничког) простора и обухвата, како академско, тако и струковно образовање. Као његови најважнији циљеви наводе се преношење научних, уметничких и стручних знања и вештина и обезбеђивање научног, уметничког и стручног подмлатка, образовање становништва уз развијање креативних вештина ради даљег непрекидног усвајања и стварања нових знања и слично. То су сви циљеви који се могу позитивно оценити и високо вредновати и којима, наравно, треба стално тежити. Међутим, анализом одредби овог Закона, коауторима овог рада је „запала за око“ одредба која указује на то да је циљ високог образовања у Србији и „битно повећање броја становника са високим образовањем“ (члан 3. тачка б.). Сматрамо да је, свакако, нашој држави потребан што већи број високо-образованих кадрова, али не по сваку цену, који би завршавали факултете и имали дипломе, али без одговарајућих знања и вештина и оспособљености за вршење одређених стручних послова. Зато је и чланом 111. предвиђено образовање током читавог живота, по коме високошколска установа, у оквиру своје делатности, може реализовати програме образовања током читавог живота, ван оквира студијских програма за које је добила дозволу за рад.

Међутим, чињеница је да се од многих напред наведених циљева образовања, на свим нивоима, као и принципа утврђених одговарајућим законима одступило, иако у многим случајевима то није морало. Наиме, сви смо свесни тога шта значи пандемија, а посебно ова која је изазвана вирусом Covid-19, која је захватила цео свет (негде мање, а негде више) и после годину и по дана, још увек се не зна када ће

19) О овоме видети шире: Закон о основама система образовања и васпитања, чл. 7-8.

20) «Службени гласник РС», бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - др. закон, 67/2019 и 6/2020 - др. закони).

се она, бар у већини, сузбити и када ће се становништво вратити у нормалан живот. Пандемија је оставила последице у свим областима друштвеног живота, али ћемо се ми у овом раду фокусирати само на област образовања и то, пре свега, образовање становништва и образовни систем Републике Србије. Почетком 2020. године само се „шушкало“, нагађало о томе да се појавила епидемија вируса у Кини (град Вухан), али су постојала бројна неслагања међу стручњацима, како у свету, тако и у нашој земљи. Једни су указивали на опасност и могућност брзог ширења уз велике последице, док су други то олако схватили и оцењивали у својим извештајима овај вирус као обичан грип. Када је „враг однео шалу“, дошло је до наглог затварања граница највећег броја држава, завођења ванредног стања, забране наставе у свим образовним установама, забране кретања и било каквих физичких контаката, уз обавезно примењивање бројних заштитних мера.

У Републици Србији је 15. марта 2020. године проглашено ванредно стање због опасности од ширења заразе, а приликом проглашења, председник Републике је најавио и додатне мере, као што су распуштање дечијих вртића, основних, средњих и виших школа, факултета, као и забрану свих спортских активности. Ванредно стање је регулисано важећим Уставом из 2006. године и представља посебну околност „када јавна опасност угрожава опстанак државе у грађана“ (члан 200. став 1.)²¹⁾. С обзиром да Народна скупштина није донела одлуку о овом увођењу, она исту мора да потврди у року од 48 сати или првом приликом када буде у могућности да се састане, што је и учињено током маја 2020. године. Постојале су бројне примедбе на то, јер се није ни покушало са увођењем ванредне ситуације, као блажег облика, већ се прешло одмах на ванредно стање, у коме је дозвољено ограничење одређених људских права (наравно, у обиму који је неопходан да се уставна сврха ограничења задовољи на демократски начин и без задирања у зајемчена права).

Убрзо, већ почетком априла 2020. године, дошло је до затварања школа и факултета, као образовних институција, што је учињено, како у нашој земљи, тако и у преко 180 држава света. То је изазвало бројне последице и то не само на ученике и њихове породице, студенте и професоре, него је ово затварање имало (и има) знатно шире друштвене, економске и многе друге последице²²⁾. Посебан проблем је настао за децу са сметњама у развоју и породицама које су о њима бринуле, с обзиром да је дошло до прекида њиховог образовања. Поводом затварања школа предложено је спровођење програма образовања на даљину (дигитално учење), које је у том моменту било једино могуће, али недовољно. Многи наставници нису били спремни за овакав вид преношења знања, а критеријуми за оцењивање и вредновање науче-

21) Због хитности поступка, а што је, такође, предвиђено Уставом, „кад Народна скупштина није у могућности да се састане, одлуку о проглашењу ванредног стања доноси заједно председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе, под истим условима као и Народна скупштина“, што је и учињено (члан 200. став 5.).

22) О последицама у другим областима живота, у овом раду нећемо шире говорити, али ћемо само навести да је врло брзо дошло до недостатка лекова и драстичног скока њихових цена (поседни, маски и средстава за одржавање хигијене), недостатка хране и одређених сорти воћа и поврћа, које су препоручиване као могући извор витамина ради јачања имунитета. Настали су проблеми дечије и друштвене неге (нарочито, старих и особа са инвалидитетом).

ног, потпуно су поремећени. Те нагле промене у школским системима широм света извршене су за само неколико недеља, тако да је у врло кратком року дошло до преобликовања школских институција. Свакако, на све ово се не мора увек гледати песимистички и сматрати да је настао „смак света“. Ситуација јесте врло тешка, али се човечанство кроз историју суочавало са сличним оваквим пандемијама, које су односиле милионе живота, у ситуацијама када је медицина била на знатно нижем нивоу, а развој технологије на самом почетку. Данас је ситуација знатно другачија и очекујемо да ова пандемија неће трајати толико дуго, као што је случај био са маларијом, кугом, тифусом, великим и малим богињама, туберкулозом, шпанском грозницом и другим болестима (неке од ових пандемија су трајале, у појединим држава света, по неколико година или, чак, и по неколико деценија).

Имајући у виду напред наведено, треба рећи да је таква ситуација довела до тога да су сви учесници у образовном систему (као и у другим областима живота), били приморани да размишљају и делују другачије, да доносе брзе и ефикасне одлуке ради решавања насталих проблема, да критички поступају и буду далеко креативнији него раније. Притом је било врло важно да интензивирају и појачају своју комуникацију, размењују информације, међусобно сарађују и повећају своју ажурност. Међутим, новонастало (изнуђено) дигитално образовање, довело је до тога да нису сви ученици могли равноправно и под једнаким условима да прате овакву наставу, јер нису сви у својим кућама имали приступ интернету, као ни потребне уређаје за праћење on-line програма. Наставницима је било тешко (а, тај проблем је остао све до данас, иако је ситуација знатно побољшана, посебно у основним школама) да вреднују знање ђака и да, бар приближно, утврде који су ученици изнад или испод просека, а који су просечни.

Оно што представља централни део нашег рада и на шта желимо посебно да укажемо пажњу, јесте чињеница да је напред наведено ванредно стање, које је проузроковано пандемијом вируса Covid-19, довело, такорећи, преко ноћи, до знатних промена у настави. Те промене су деловале двоструко. С једне стране, дошло је до ближег односа ученика и студената са наставницима (професорима), веће сарадње између самих ученика и студената, јер су сада били више упућени једни на друге, солидарности у савлађивању градива и слично. С друге стране, многимима је нови начин предавања био непознат и онемогућавао стицање жељеног знања, јер неки нису били обучени (едуковани) за тако нешто, док другима једноставно такав начин предавања није одговарао и нису могли да прате нови начин наставе, а самим тим ни да савладају ни део градива које је било предвиђено програмом. Сви су били затечени (неспремни) за тако нешто, јер је дигитално учење постало, одједном, нови метод учења. Неспорно је и то да ће ова пандемија изазвати бројне негативне последице у скоро свим областима живота, а посебно у економији. Зато су се, приликом завођења ванредног стања, носиоци највиших политичких функција у држави, опредељивали (према својим функцијама и способностима) за ангажовање у две, у том моменту, најважније области – здравству (борба са пандемијом и превазилажење настале ситуације у што краћем року) и економији (помоћ државним и приватним предузећима, компанијама, пољопривредним газдинствима, угоститељима, естрадним и другим уметницима). Тако је било и у нашој држави, а какве ће последице, не само у ове две области, него и у другим, изузетно значајним областима друштвеног живота бити, видеће се так за извесно време које је пред нама, али је једно неспорно – од образовања ће се много захтевати и очекивати, без обзира да ли ће се наставити

са новим „револуционарним“ начином наставе, или ће се образовне институције вратити ранијој пракси²³⁾.

Међутим, оно што је битно нагласити јесте чињеница да се у тако наглом прекрету и промени досадашњег начина предавања и стицања знања, на самом почетку појавила неједнакост, како међу предавачима, тако и међу слушаоцима. Многи наставници и професори (посебно они који припадају старијим генерацијама) нису, у тако кратком периоду технолошког напретка, успели да савладају коришћење информационо-комуникационих платформи за дигиталну едукацију и нових метода учења. Поред тога, те нагле промене у образовном систему су се негативно одразиле и на један значајан проценат слушалаца, показујући велику неједнакост у могућности праћења такве наставе, јер многе од њих немају одговарајуће уређаје, који би им омогућили потребне интернет конекције. То се, посебно, односи на децу у руралним подручјима. Те неједнакости постоје, како на националном, тако и на глобалном нивоу. Наиме, у најразвијенијим европским земљама, као што су Швајцарска, Аустрија, Холандија, Норвешка, Данска, Исланд и друге, рачунар је, последњих деценија, постао „нешто са чиме се деца рађају“, тј. од најранијег детињства имају могућност да користе најсавременије дигиталне уређаје (око 95%), док је, на пример, на другом крају света, у Индонезији, највећем броју афричких и азијских земљама, ситуација је сасвим другачија, тако да је тај проценат знатно мањи (негде и троструко). Слична је ситуација и у нашој земљи, где постоје огромне разлике између деце која живе у урбаним срединама (великим градовима) и сеоским подручјима, где је инфраструктура и, уопште, приступ информацијама на далеко нижем нивоу. Зато се школе суочавају са основним проблемом, налазећи се пред једним тешким избором – или спровести наставу на даљину, при чему ће значајан проценат деце остати ускраћен због немогућности приступа интернету и рачунарима или не спровести овакву наставу, при чему ће сви ученици остати ускраћени за праћење наставног процеса и остваривање наставног плана и програма²⁴⁾.

Наравно, све ово што је напред речено, важи и за родитеље међу којима, такође, постоји велика разлика у познавању информационих технологија, дигиталног образовања и, пре свега, могућности да помогну својој деци, имајући у виду и специфичности њиховог занимања. Неки су у стању да својој деци посвете одређену пажњу, јер им то дозвољава и њихово занимање, и статус, и знање, док други не поседују ту могућност. Значи, поред информатичког образовања, потребно је да имају и слободно време које би посветили својој деци²⁵⁾. Отуда се, више него икада раније, сада показује колики је значај редовне наставе и способности наставног кадра да пренесе своје знање на младе генерације, које су будућност сваке нације. Наставници су, због тога, данас, постали најважнији, тј. кључни фактор за васпитање и образовање младих генерација (они су то били и раније, али се сада, у овој ситуацији, на томе

23) Степановић, С., *Утицај пандемије вируса корона на образовање*, Настава и васпитање, 2020, 69(2), стр. 184.

24) О овоме видети шире: Lee, J., Lubienski, C., *The Impact of School Closures on Equity of Access in Chicago*, Education and Urban Society, 49(1), 53-80, 2017.

25) Како могу, на пример, медицински радници, ангажовани током пандемије у ковид болницама (лекари, медицинске сестре и други припадници медицински струке), могу да помогну својој деци и да се посвете њиховој едукацији због затварања школа и других образовних институција.

посебно инсистира). Није довољно само да постоје добро осмишљени и квалитетни садржаји и добро опремљена технологија, него је за успешну наставу најбитније да постоје добри наставници, стручњаци у свом послу и ентузијастички, који желе и могу да дају све од себе, како би пренели своје знање и пружили подршку и помоћ најмлађима, у тренуцима када је то најпотребније. Србија је то одавно схватила, али је питање колико то спроводи у дело и да ли оно што пише у одговарајућим законима, реализује у свакодневном животу. Наиме, иако се наша држава, у неким анализама посвећеним превазилажењу недостатка образовне технологије, помиње као један од добрих примера, најчешће се истиче недостатак оваквог начина рада, који се огледа у немогућности интеракције и добијања повратне информације, тј. немогућности да наставник у току предавања сазна да ли је слушалац разумео градиво (садржај, који је предмет наставе), како би могао да даље настави са савладавањем наставног плана и програма²⁶⁾.

Закључак

На крају овог рада, указаћемо на чињеницу да је промена образовног система имала велики утицај на све сегменте друштвеног живота. За нас је посебно интересантан утицај на стицање знања у циљу савладавања наставног плана и програма, адекватно оцењивање и проналажење праве мере у томе (како би се, с једне стране, очувала мотивисаност ученика за стицање нових вештина и сазнања, а с друге стране, како би се применили исти критеријуми наставника), као и утицај свих тих промена на породицу ученика. Тај утицај је изузетно јак и већ сада се осећа, како на националном, тако и на глобалном нивоу. Притом, посебно мислимо на породицу, као основну ћелију сваког друштва и изузетно важну карику у ланцу образовања детета. Родитељи имају изузетно значајну улогу у учењу свога детета, тако да тренутна глобална ситуација, која је приморала највећи број држава на школовање од куће, на дуги рок посматрамо, неће дати тако позитивне резултате, као што се очекује. Наиме, многи родитељи са успехом врше своју нову улогу, преузимајући оно што је раније радила школа, али то није могуће генерализовати, јер исто толико или још више родитеља, из различитих разлога нису у могућности то да чине. Зато ће многа деца остати ускраћена за стицање неопходних знања, која би много лакше стекла у својој школи. Немогуће је, бар за сада (а, сигурно, и у догледно време убудуће) заменити образовање које се стиче у школи (у редовним приликама), образовањем које се стиче у кругу породице (у ванредном стању). Кључни проблем је у томе што, без обзира колико су родитељи посвећени свом детету у жељи да му помогну у стицању знања и замене школу, међу њима постоји најважнија разлика, која се тиче њиховог нивоа знања и нивоа информационе културе. Многи од родитеља нису у стању да разумеју неко градиво које уче њихова деца, а нису у стању да то пронађу на интернету, јер немају сви могућност приступа on-line материјалима. Зато се најважнија последица такве ситуације огледа у неједнакости знања међу вршњацима (која ће се, нажалост, временом стално појачавати).

Посебно желимо да нагласимо пад критеријума приликом оцењивања ђака и студената, а као главни разлог се увек наводи актуелна ситуација изазвана вирусом Covid-19. Неспорно је да затварање образовних институција на глобалном и нацио-

26) Степановић, С., *Инклузија*, Суматра, Шабац, 2018, стр. 35.

налном нивоу услед пандемије, изазива значајне прекиде у образовању ученика, али се не сме стати на пола пута, већ се морамо суочити са изазовима који су пред нама. Ова пандемија, очигледно, има негативан утицај на учење и школовање и оставиће негативне последице, али то није изговор да сви они који се образују, стану са овим процесом. Данас је ситуација таква да велики број предмета у основним, средњим, вишим и високим школама, може да се успешно савлада и научи, захваљујући постојећој литератури, уџбеницима, практикумима, монографијама, интернет изворима и слично. Према томе, када се нешто хоће, нађе се начин (а он постоји), а када се неће, онда се нађе изговор.

Dragan Bataveljić, PhD, Full Professor

*Faculty of law
University of Kragujevac*

Dejan Logarušić, PhD, Assistant Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

PANDEMICS AND ITS CONSEQUENCES ON HEALTH OF POPULATION IN SERBIA

Abstract:

The co-authors of this paper point to the fact that the pandemics caused by Covid-19 virus has generated considerable global disruption in all spheres of life, and has had adverse effects on the population of Serbia as well. Its consequences are yet to be seen in future given the uncertain timing of the end of pandemics and the most effective ways of its combating. In that context, there is large contradiction, discord and misunderstanding among health professionals and political institutions on one side and among the general population on the other side. The fact is (which is something that the economists globally agree) that consequences of this pandemics will be the largest in economy and commerce causing chain reactions to all spheres of life on global level. According to the latest estimates of International Labor Organization, half of global work force (unbelievable 1.6 billion people) is at risk of losing livelihoods in the first half of 2021. The situation is equally bad all around the world predicting the drop in economic activities and the growth of relative poverty. This will certainly have huge impact on the public health, welfare, education and culture which depend to great extent on economy, particularly education from its elementary up to university level. Education has always played the key role in the development of a society and is, therefore, affected by all social changes having impact on civilization as a whole, as well as on the individual persons. In this paper the coauthors analyze, among other things, devastating effects of pandemics on elementary, secondary and higher education.

Key words: *pandemics, Covid-19, education, economy, health, Republic of Serbia, Europe, demographic changes.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон о високом образовању, „Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - др. закон, 67/2019 и 6/2020 - др. закони.
2. Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/2020.
3. Jerković, I., Gavrilov-Jerković, V., Mihić, I., Mihić, V., Petrović, J., Zotović, M., *Dometi reforme obrazovanja u Srbiji*, XVII Skup TRENDOVI RAZVOJA: „EVROPA 2020: društvo zasnovano na znanju“, Koraonik, 2011.
4. Jovanović, N., *Obrazovanje u tranziciji*, Kultura polisa, god. VIII, br.15, 2011.
5. Ковач Церовић, Т., Левков, Љ. (прир.), *Квалификационо образовање за све – пут ка развијеном друштву*, Београд, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2002.
6. Ковач-Церовић, Т., Граховац, В., Станковић, Д., Вуковић, Н., Игњатовић, С., Шћепановић, Д., Николић, Г., Тома, С., *Квалификационо образовање за све. Иззови реформе образовања у Србији*, Министарство просвете и спорта, Београд, 2004.
7. Lee, J., Lubienski, C., *The Impact of School Closures on Equity of Access in Chicago*, Education and Urban Society, 49(1), 53-80, 2017.
8. Reinert, E., *Biznis i ekonomija*, Politika, Ћигоја, Београд, 2006.
9. Степановић, С., *Инклузија*, Суматра, Шабац, 2018.
10. Степановић, С., *Утицај пандемије вируса корона на образовање*, Настава и васпитање, 2020, 69(2).
11. Stiglic, Dž., *Protivurečnosti globalizacije*, SBM-h, Београд, 2002.
12. Cabezudo, A., Christidis, C., Carvalho da Silva, M., Demetriadou –Saltet, V., Halbartschlager, F., Mihai G-P., *Smernice za globalno obrazovanje (Koncepti i metodologije globalnog obrazovanja za edukatore i kreatore politike)*, Severno-južni centar Saveta Evrope, Lisabon, 2008.
13. Council of Europe, *Maastricht Global Education Declaration (European Strategy Framework For Improving and Increasing Global Education In Europe to the Year 2015)*, Global Education Congress, Maastricht, November 15th – 17th 2002, dostupno na: <https://rm.coe.int/168070e540>.
14. Џамић, В., *Глобализација: њено теоретско ушемељење и њене пројивречности*, Зборник Матице српске за друштвене науке, том 149, Матица српска, Нови Сад, 2014.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

616.98:578.834]:34(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић (18 ; 2021 ; Нови Сад)

Право и друштво у условима пандемије : [зборник радова] = Law and society in times of pandemic : [proceedings] / XVIII међународни научни скуп "Правнички дани проф. др Славко Царић", 24. септембар 2021, Нови Сад = 18th International Scientific Meeting Legal Days - Prof. Slavko Carić PhD ; [уредник Мирко Кулић]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2021 (Нови Сад : НС Мала књига +). - 400 стр. : граф. прикази, табеле ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 19-22: Уводна реч / Мирко Кулић = Introductory speech / Mirko Kulić. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-45-5

а) Пандемија - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 45441801